

Альона Гриценюк,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра ННПП Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

доцент кафедри психології ННПП
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

Власенко С. Б.

ДОВІРА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЇ

Довіра є важливим аспектом людських стосунків. Будь-який вид: економічні, міжособистісні, міжгрупові та інші стосунки, ґрунтуються на довірі індивідуумів одне до одного. Саме тому вважаємо, що довіра складає основу для побудови соціальної взаємодії [1]. Окрім того, довіра чинить позитивний вплив на відчуття особистістю емоційного комфорту, дарує впевненість у порядності оточуючих, позитивно впливає на психічне здоров'я людини, гармонізацію її особистості. Серед позитивних аспектів довіри можемо виділити такі:

1. Створення в уяві людини відчуття безпеки та захищеності.
2. Сприяння у формуванні чесних та відкритих міжособистісних відносин між людьми.
3. Формування взаємопідтримки у стосунках.
4. Профілактика конфліктів та зниження їх інтенсивності.
5. Покращення та поглиблення емоційних зв'язків між людьми.
6. Формування відчуття психічного благополуччя.

Проте нерідко довіра може бути використана в корисних цілях, зокрема як інструмент маніпуляції. Маніпуляцією прийнято називати психологічний вплив на особистість (групу людей) з метою спонукати їх вчиняти дії, що відповідають інтересам маніпулятора та часто не збігаються із їх власними інтересами, прагненнями, бажаннями.

Д. Барнард визначив маніпуляції як розповсюджене та недоброзичливе явище, що має місце як у ділових, так і у особистих взаємодіях [2].

Відповідаючи на запитання «як саме довіра може бути використана як інструмент маніпулятивного впливу?», виділимо наступні способи її застосування:

1. Використання маніпулятором довіри з метою створення залежності та (або) прихильності. Прикладом може слугувати вплив деструктивного релігійного культу на особистість.

2. Використання приватної інформації. Метою використання приватної інформації є маніпуляція свідомістю жертви, що базується на почутті провини, сорому тощо. Наприклад, погроза поширити фото чи відео інтимного характеру.

3. Газлайтинг – спроба змусити жертву піддавати сумніву власне психічне здоров'я, зокрема адекватне усвідомлення дійсності та пам'ять. Приклади газлайтингу ми часто зустрічаємо у художніх фільмах, найпопулярнішим із яких є фільм «Газове світло» (1944).

4. Гра на емоціях, в першу чергу на почутті провини. Даний спосіб можна виразити у словесній формулі «Ти будеш винним, якщо...».

5. Обмеження кола спілкування жертви, наслідком чого, нерідко стає її соціальна ізоляція. Сюди також можемо віднести гіперконтроль над жертвою зі сторони маніпулятора. Наприклад, зловмисники завойовують довіру людини похилого віку, поступово обмежуючи її спілкування із оточуючими, з метою заволодіння матеріальними цінностями.

6. Брехня та спотворення фактів. Наприклад, маніпулятор розповідає жертві про свої серйозні проблеми зі здоров'ям (вигадані або агравовані).

7. Створення, зі сторони маніпулятора, враження особливої близькості та прихильності до жертви. Наприклад, шлюбний аферист розповідає жертві про свої виняткові почуття до неї.

Таким чином, довіра – це позитивне соціально-психологічне явище, так як вона є базисом здорової та гармонійної особистості та створення її міжособистісних відносин. Проте, оскільки довіра – це ефективний інструмент маніпулятивного впливу, то її роль в житті людини може мати негативне забарвлення.

Для того, щоб протистояти маніпулятивному впливу, потрібно вміти чітко та вчасно визначати ознаки маніпуляції.

До ознак маніпулятивного впливу психологи відносять наступні:

1. Порушення послідовності та логіки. Така непослідовність може проявлятися у словах чи діях маніпулятора.

2. Ухилення від прямої відповіді на поставлене запитання.

3. Надмірне вираження власних емоцій, в першу чергу – негативних, зокрема злобливості, агресивності.

4. Суперечливість у фактах.

5. Обман [3].

І жертва, і маніпулятор можуть відчувати на собі негативні наслідки маніпуляції. Такі наслідки можуть бути психологічними, соціальними та економічними. Сюди відносимо почуття стресу, провини, сорому, руйнування міжособистісних стосунків, довіри тощо.

Тобто, довіра може бути як інструментом маніпулятивного впливу, так і його наслідком.

Ознаки втрати довіри поділяють на емоційні та поведінкові. Емоційними ознаками є підвищення рівня напруги та дискомфорту, зниження емпатії, гнів, образа, відчуття віддаленості та ін. Не менш інформативними є поведінкові ознаки втрати довіри. Сюди належать зміни у спілкуванні, поява брехні, недоговорювання, недотримання обіцянок та ін.

Окрім стандартних прийомів захисту від маніпуляції таких як: усвідомленість, вміння відстоювати власні кордони, розвиток критичного мислення та підвищення самоцінності, використання власних внутрішніх та зовнішніх ресурсів тощо [4], можемо порекомендувати роботу над зниженням рівня власної довірливості. Сюди відносимо:

1. Пошук доказів та аргументів, розвиток уміння не сприймати на віру нову інформацію.

2. Аналіз мотивів іншої людини.

3. Спостереження за поведінкою та емоційними реакціями, оцінка їх логіки та послідовності.

4. Звернення до власного досвіду та інтуїції.

5. Обережність у прояві власної доброти та емпатії по відношенню до малознайомих людей.

6. Розвиток власної самостійності та незалежності.

Підводячи підсумки зазначимо, що довіра відіграє неоціненне значення в житті кожної особистості, проте лише збереження здорового балансу між довірою та обережністю допоможе захиститися від зловмисного впливу, збереже віру в оточуючих та створить основу для гармонійної міжособистісної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Чаплак Я. В., Чуйко Г. В.. Міжособистісна довіра як передумова партнерських стосунків між людьми. *Psychological Journal*. 2020. Volume 6. Page 29–39.

2. Justin d'ambrosio Arché. *A Theory of Manipulative Speech*. Philosophical Research Center. URL: <https://philpapers.org/archive/DAMATO-4.pdf>.

3. Макаренко С. С. Маніпуляція суспільною свідомістю у процесі спілкування. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Вип. 41. С. 142–151.

4. Кундицький О. О., Гаца Р. А., Топоровський Я. П. Психологічні основи протидії маніпуляції та небажаному психологічному впливу. *Агросвіт*. 2024. № 9. С. 85–88.

Ольга Злагода,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА

Останніми роками правоохоронні органи ведуть постійну роботу з упровадження в слідчу та оперативно-розшукову діяльність нетрадиційних криміналістичних засобів, що сприяють своєчасному розслідуванню злочинів, встановленню винних осіб та формуванню доказової бази при розслідуванні кримінальних правопорушень. На сьогодні розвиток емпіричних наук, у тому числі медицини, біології, психології, дав підстави для розроблення різноманітних технологій для детекції брехні, тобто впровадження в оперативно-розшукову діяльність та слідчу практику можливості використання такого комп'ютерного засобу, як поліграф з метою виявлення неправди та нещирості в показаннях, що дають свідки, потерпілі,